

ระดับมากที่สุด 3.การทดลองใช้ระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่พัฒนาขึ้นในการเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ ประกอบด้วย ศีล คือ กิจกรรมตื่นก่อนไก่ สมาธิ คือ กิจกรรมทบทวนเหมือนทหาร ปัญญา คือ กิจกรรมกล่าวหาความพอเพียง และ 4. การประเมินข้อมูลเกี่ยวกับระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่พัฒนาขึ้นในการเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ย 4.61

คำสำคัญ: โรงเรียนพระปริยัติธรรม; วินัยในตนเอง; สามเณรต้นแบบ; หลักไตรสิกขา

Abstract

This research aims to 1) study the knowledge about the problems and needs in teaching according to the Tri-Sikha principle, and 2) develop a teaching system according to the Tri-Sikha principle that is appropriate and responsive to the promotion of self-discipline. 3) Experiment with the Tri-Sikha learning system developed to enhance self-discipline of model novices, and 4) evaluate the effectiveness of the Tri-Sikha learning system developed to enhance self-discipline of model novices. In this research, the researcher used a research and development research methodology. The sample group consisted of students from Phra Pariyatti Dhamma Phiphit Sutkunanusorn School, Office of the Phra Pariyatti Dhamma Education Area, General Education Department, Area 3, Wat Phra Non, In Buri District, Sing Buri Province. The number of 33 pictures was obtained from selecting students whose behavior was recorded more than 3 times in the semester. The research instruments used were semi-structured interviews, focus group discussions, and system evaluation forms. Data analysis included qualitative data analysis techniques, including triangulation and standard deviation techniques. The research results found that 1. Problems and needs in organizing teaching according to the Tri-Sikha principles of the model novice monks in the Buddhist Pariyatti Dhamma School consisted of teachers lacking continuous development, outdated media and technology, and insufficient variety in meditation training activities. 2. Development of a teaching system based on the Tri-Sikkha principles to enhance self-discipline of model novices, consisting of (1) learning system structure, (2) Tri-Sikkha principles, (3) 3-step system model, (4) discipline-enhancing activities. and (5) the evaluation results were very appropriate and most possible. 3. Experimenting with the Tri-Sikha learning system developed to enhance self-discipline in the novice monks, consisting of Sila, which is the activity of waking up before the chickens; Samadhi, which is the activity of being as tough as a soldier; and Panya, which is the activity of speaking of sufficiency. 4. The evaluation of information regarding the Tri-Sikha learning system

developed to enhance self-discipline of the model novice monks was at the highest level overall with an average of 4.61.

Keywords: Buddhist Pariyatti School; Self-Discipline; Model Novice Monks; The Threefold Training

บทนำ

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาที่วัด โดยพระสงฆ์ดำเนินการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา ให้แก่พระภิกษุสามเณรได้เล่าเรียนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ควบคุมไปกับวิชาสามัญตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยโรงเรียนมีสถานภาพเป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548 จัดเป็นโรงเรียนในระบบ เช่นเดียวกับรูปแบบโรงเรียนของรัฐและเอกชนทั่วไป ซึ่งคณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม ได้ออกประกาศมหาเถรสมาคมว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2553 กำหนดให้มีการบริหารจัดการศึกษาตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษากำหนด ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จึงนับเป็นสถานศึกษาแห่งสถาบันพระพุทธศาสนา ภายใต้การกำกับดูแลของคณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม ในการสนับสนุนส่งเสริมของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยเป็นสถานศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาสและยากจนจำนวนมากในพื้นที่ต่างๆ ที่ไม่สามารถหรือไม่มีโอกาสได้ศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐและเอกชนทั่วไปได้ นอกจากนี้ ยังเป็นสถานศึกษาที่มีเป้าหมายในการจัดการศึกษาเป็นเอกลักษณ์และมีวัตถุประสงค์พิเศษ กล่าวคือเป็นโรงเรียนเฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนา ที่มุ่งเน้นการสร้างศาสนทายาทที่ดี เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้พร้อมเป็นพุทธศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรมประพฤติปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยอันเป็นพุทธบัญญัติ มีหลักพุทธธรรมนำชีวิต อันเป็นคุณลักษณะปริยัติสามัญที่พึงประสงค์ และสามารถทำหน้าที่เผยแผ่พุทธธรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และคุณภาพชีวิตของประชาชนในเชิงบูรณาการวิชาการทั้งทางธรรมและทางโลกได้อย่างดี มีวิธีการที่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันอีกด้วย (คณะทำงานและคณะอนุกรรมการ, 2557)

ในสังคมที่มีการพัฒนาในทุกๆ ด้าน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การพัฒนาเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายๆ ประการเกื้อหนุนกัน แต่ปัจจัยหลักของการพัฒนา จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ ซึ่งบุคคลที่มีคุณภาพนั้น จะต้องมีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านสมรรถภาพทางร่างกายแข็งแรงและจิตใจที่ดี มีสติปัญญา มีความรู้ความสามารถ มีความอดทน ขยันขันแข็ง ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก เผชิญปัญหาและอุปสรรคด้วยความมุ่งมั่น คุณสมบัติเหล่านี้ จำเป็นต้องถูกหล่อหลอมให้ เกิดขึ้นในตัวบุคคลในรูปของคำว่า “วินัยในตนเอง” วินัยในตนเองเป็นวัฒนธรรมของสังคมที่ทุกคนต้อง ปฏิบัติ เพราะจะทำให้บุคคลอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสุข วินัยในตนเองนี้เป็นคุณธรรมประการหนึ่งที่ทุกคน ควรสร้างขึ้นสำหรับบังคับพฤติกรรมของตนเอง ทำให้คนเราบรรลุจุดหมายของชีวิตประสบความสำเร็จในความสุขความ เจริญในชีวิต จึงเป็นวินัยที่ครูควรสร้างสรรค์ให้เกิดแก่เด็กในระดับประถมศึกษา เพราะถ้าเด็กมีวินัยใน ตนเองตั้งแต่ยังเล็กนั้นจะทำให้เด็กได้ควบคุมพฤติกรรมของตนให้

เป็นไปในทางที่ดีงามและประสบ ความสำเร็จในชีวิต จึงต้องดำเนินการฝึกให้เกิดผลอย่างจริงจัง เด็ก นั้นนับว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ ที่สุดของประเทศ หากไม่ได้เตรียมพัฒนาเด็กให้เป็นทรัพยากร ที่ดีแล้ว การพัฒนาประเทศอาจจะเป็นไปได้ ไม่เต็มที่ จะเห็นได้ว่าความมีวินัยในตนเองเป็นลักษณะที่ จำเป็นต้องปลูกฝังให้กับเยาวชน เมื่อเยาวชนมี วินัยในตนเองเป็นพื้นฐานและมีวินัยต่อสังคม ผลที่สุด ก็จะมีวินัยต่อประเทศชาติโดยรวม ซึ่งจะทำให้ ประเทศชาติก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น (ราตรี ช่างปัด, 2566)

การฝึกวินัยในตนเองจัดเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อเด็กเนื่องจากการฝึกวินัย เป็นเครื่องช่วยแนะแนวทางการประพฤติของเด็ก ความมุ่งหมายที่แท้จริงของวินัย คือการที่เด็กเกิด ความต้องการที่จะทำสิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์แก่สังคมด้วยตนเอง วินัยที่แท้จริงไม่ใช่ การบังคับให้ กระทำตาม แต่เป็นเกณฑ์ที่วางไว้เพื่อให้ทุกคนได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ วินัยที่สูงสุด คือการมีวินัยใน ตนเอง ซึ่งได้แก่ การรู้จักการปกครองตนเอง ควบคุมและแนะนำตนเองให้ประพฤติในทางที่ดีงามอยู่ เสมอ ระเบียบวินัยก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยของส่วนรวม กล่าวคือ สังคมประกอบด้วยคนจำนวน มาก ซึ่งมีพื้นฐานระดับการศึกษา ความรู้ จิตใจ การได้รับการอบรมเลี้ยงดู ความนึกคิดที่แตกต่างกัน ความต้องการสิ่งต่างๆ ในการดำรงชีวิตที่ย่อมแตกต่างกันด้วย นอกจากนี้ผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่มก็ ไม่ตรงกัน แต่จะให้สังคมอยู่กันอย่างอิสระตามความพอใจก็ย่อมเป็นไปได้ เพื่อความสงบเรียบร้อย ในการอยู่ร่วมกันจึงต้องมีระเบียบวินัยแบบแผนคอยควบคุมความประพฤติของคนในสังคม หรือจะ กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า ระเบียบ แผน ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติทั้งปวงเรียกว่า วินัย ซึ่งเป็นสิ่งที่ควบคุมให้ บุคคลประพฤติต่อกันเป็นไปด้วยความเรียบร้อยในสังคมนั้นๆ จากข้อความข้างต้นแสดงถึง ความสำคัญของความมีวินัยที่มีต่อเยาวชนไทย เพราะวินัยนั้นเป็นตัวจักรสำคัญใน การพัฒนามนุษย์ ให้มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ และศักยภาพ พร้อมทั้งจะพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป (นวลศิริ เปาโรหิตย์, 2540)

พระพุทธศาสนามีวิธีการ แนวทาง รูปแบบ ที่หลากหลายถึงขั้นที่จัดว่าเป็นเลิศในการ ปลูกฝัง และพัฒนาตนไปสู่การมีคุณธรรม จริยธรรม เกิดมีขึ้นในใจคือ การใช้หลักพุทธธรรม หากจะ ย่อลงให้ น้อยแล้ว ก็สามารถย่อและประชุมลงได้ในหลักไตรสิกขา 3 ข้อ ที่นับว่าเป็นหลักแห่ง การศึกษาและ การฝึกฝนพัฒนาตนเอง ของบุคคลที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างเป็นขั้นตอน เป็น ระบบระเบียบ ที่สุด หลักไตรสิกขา ถือได้ว่าเป็นกระบวนการในการฝึกฝนอบรมฝึกหัดเพื่อพัฒนา บุคคลให้เป็น ทรัพยากรมนุษย์ทั้ง 3 ด้าน คือ พัฒนาด้านพฤติกรรมทางกายเรียกว่า ศีล พัฒนาด้าน จิตใจเรียกว่า สมาธิ และพัฒนาด้านกระบวนการความคิด เรียกว่า ปัญญา พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงตรัส ยกย่องสรรเสริญ ผู้ใฝ่รู้รักใคร่ต่อการศึกษาหลักไตรสิกขา กล่าวยกย่องผู้รักการ ปฏิบัติ ไตรสิกขาย่อม เป็นทางให้เกิดประโยชน์และเป็นสุขแก่ตนเองและหมู่ชนทั้งหลาย (พระมหาทองล้อม สุเมโธ (อินทะ สร้อย), 2558) ไตรสิกขา เป็นหลักธรรมที่เน้นบทบาทของนักเรียนในการปฏิบัติให้ถูกต้องทางกาย วาจา คือ ขั้นศีล การฝึกจิตให้ตั้งมั่น มีระเบียบทางการคิด คือ ขั้นสมาธิ และพิจารณาสภาวธรรมหรือ สภาวปัญหานั้นจนเกิดความรู้ ถึง ขั้นปัญญา นั่นเอง ดัง กรอบแนวคิดทฤษฎีไตรสิกขา จากกรอบ แนวคิดทฤษฎีไตรสิกขา ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของรูปแบบในการบริหารแนวไตรสิกขา ด้วยการ เทียบกับ มรรคมืองค์แปด โดยเริ่มต้นที่ปัญญามีความสว่าง (เก่ง) ประกอบด้วย สัมมาทิฐิ คือ การทำ ให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของจริยธรรม สัมมาสังกัปปะ คือ การคิดที่จะสร้างจริยธรรม คือ มีความสะอาด

(ติ) ประกอบด้วย สัมมาวาจา คือ การใช้คำพูดที่ถูกต้องเหมาะสม สัมมากัมมันตะ คือ การฝึกฝนลงมือปฏิบัติ สัมมาอาชีวะ คือ การประพฤติตามกฎ ระเบียบ วินัย วัฒนธรรมและประเพณี สมาธิ มีความสงบ (มีความสุข) ประกอบด้วย สัมมาวายามะ คือ การพยายามปฏิบัติให้เอื้อต่อหลักการศึกษาของสังคม สัมมาสติ คือ การระลึกถึงจริยธรรม หน้าให้ผู้เรียนอยู่เสมอ สัมมาสมาธิ คือ การตั้งจิตมั่นต่อหลักจริยธรรม (ทศนา แคมมณี, 2557)

บริบททางสังคมของครอบครัวที่แตกต่างกัน มีผลต่อพฤติกรรมส่วนตัว ขาดการใคร่ครวญไตร่ตรองและยังคิดความรู้ชอบชั่วดี การยอมรับในกลุ่มเพื่อน การเลียนแบบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ไม่ดีงามของบุคคลอื่น การไม่สำรวมขณะเป็นสามเณร การกระทำกับความคิดนึกมีแนวโน้มเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ในเชิงลบมากกว่าเชิงบวก อันเป็นเหตุทำให้เกิดสภาพปัญหาการแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของสามเณร 1) สภาพปัญหาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางกาย คือ แสดงความ ก้าวร้าว 2) สภาพปัญหาการแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางวาจา คือ การพูดคำหยาบ การขาดวินัยในตนเอง ทำให้สามเณรมีปัญหาต่างๆ เช่น ความไม่ตั้งใจเรียน การขาดสมาธิในการปฏิบัติกิจกรรม ข้างส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานของพระธรรมวินัย โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จึงจำเป็นต้องมีระบบการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างวินัยในตนเองที่เกิดจากการฝึกฝนอย่างเป็นระบบ (อภิสร มีผล, 2563) ปัญหาที่เกิดจากสามเณร ได้แก่ การขาดความอบอุ่น เนื่องจากพบว่าส่วนใหญ่รู้สึกว่า ตนเองได้รับความอบอุ่นน้อยกว่าในขณะเป็นฆราวาส แนวทางการแก้ไข เนื่องจากสามเณรยังอยู่ในวัยเด็ก มีวุฒิภาวะทางธรรมไม่เพียงพอ การที่รู้สึกขาดความอบอุ่น หรือได้รับความอบอุ่นในขณะบรรพชาดีกว่าในขณะเป็นฆราวาส อาจก่อให้เกิดปัญหาแก่สามเณรได้ เช่น การขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ การก้าวร้าว การต่อต้าน การมีพฤติกรรมเยี่ยงคลุ้มคลั่ง เป็นต้น โดยเสนอว่า การให้ความอบอุ่นแก่สามเณร เป็นหน้าที่หลักของเจ้าสำนักและพระเถระผู้ใหญ่ภายในสำนัก ขึ้นอยู่กับการดูแลเอาใจใส่ของเจ้าสำนักแต่ละแห่ง

จากปัญหาดังกล่าว โรงเรียนพระปริยัติธรรม พิพิธสุตคุณานุสรณ์ สำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 3 อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี จึงควรส่งเสริมให้สามเณรให้มีวินัยในตนเองจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อพัฒนาสามเณรให้มีระเบียบวินัย และมีพัฒนาการทางกาย วาจา ใจ ที่ดีในการเรียนรู้อย่างมีความสุขได้ ผู้วิจัยจึงสนใจทำการวิจัยเรื่อง ระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบนั้น เป็นประเด็นที่สำคัญและได้รับการพิจารณาอย่างเร่งด่วน เพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ตอบสนองความต้องการของสามเณรต้นแบบและสังคมทางศาสนาไทยอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาของสามเณรต้นแบบโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี
2. เพื่อพัฒนาระบบการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาที่เหมาะสมและตอบสนองต่อการเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ
3. เพื่อทดลองใช้ระบบการเรียนตามหลักไตรสิกขาที่พัฒนาขึ้นในการเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ

4. เพื่อประเมินประสิทธิผลของระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่พัฒนาขึ้นในการเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นไปในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา (Research and Development = R&D) โดยมีรายละเอียดขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) ประชากร ในการดำเนินการศึกษาข้อมูลฐานเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรในการศึกษาค้างนี้ คือ นักเรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรม พิพิธสุตคุณานุสรณ์ สำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 3 อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ภาคการศึกษาที่ 2/2567 จำนวน 80 คน 2) กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้เป็นกลุ่มทดลอง นักเรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรม พิพิธสุตคุณานุสรณ์ สำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 3 อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ภาคเรียนที่ 2/2567 จำนวน 33 รูป/คน ซึ่งได้มาจากการคัดเลือกนักเรียนที่มีประวัติถูกบันทึกพฤติกรรมเกิน 3 ครั้งในภาคเรียน ที่มีข้อมูลจากระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน งานกิจการนักเรียน แบบสอบถามตนเอง จากครูผู้สอน และครูที่ปรึกษา โดยใช้แบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi – Structured Interview) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview Research) และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ทำการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis Technic) QDAT Knowledge 1 วิธี ประกอบด้วย เทคนิค Triangulation: การยืนยัน 3 เสา การมีข้อมูลการวิจัย 3 มิติ ที่มีความสัมพันธ์ มีความสอดคล้อง ด้านข้อมูล (Data triangulation) การยืนยันด้วยบุคคล 3 ท่าน ด้านวิธีวิจัย (Method triangulation) การเลือกใช้วิธีเก็บข้อมูล มากกว่าหนึ่งวิธีการ ด้านทฤษฎี (Theory triangulation) ทฤษฎีที่ใช้อ้างอิงพิจารณาจาก การเลือกใช้ทฤษฎี ในการตีความและสรุปความหมายมากกว่าหนึ่งทฤษฎี ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการยืนยันด้วยบุคคล 3 ท่าน แล้วนำมาพัฒนาระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี 2. การสนทนากลุ่ม เพื่อระดมความคิดเห็น ความเชื่อ และประสบการณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมุ่งเน้นไปที่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ร่วมกันของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี ประกอบด้วย ด้านการพัฒนา ระบบ จำนวน 1 ท่าน ด้านการศึกษา จำนวน 5 ท่าน ด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 1 ท่าน ด้านโรงเรียนพระปริยัติธรรม จำนวน 4 ท่าน รวมจำนวนทั้งสิ้น จำนวน 11 ท่าน และเพื่อยกร่างประกอบด้วย 1) ขั้นตอนของศีล คือ กิจกรรมที่ 1 ตื่นก่อนไก่ คือ ปลุกวินัย สร้างศีล สุวัถิชีวิตใหม่ของสามเณร 2) ขั้นตอนของศีล คือ กิจกรรมที่ 3 ไปอย่างมด คือ ปลุกวินัย สร้างความพร้อมเพรียงในหมู่คณะสู่วินัยของสามเณร 4) ขั้นตอนของสมาธิ คือ กิจกรรมที่ 4 ทรหดเหมือนทหาร “การฝึกสมาธิผ่านวินัยแห่งกาย วาจา ใจ คือ รากฐานของความมั่นคงในชีวิตของสามเณร” และการประเมิน (ร่าง)

ระบบการเรียนตามหลักไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี จากผู้ทรงคุณวุฒิ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ระยะที่ 1 (Research = R1) การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาของสามเณรต้นแบบโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 1) ข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary Data) 2) ข้อมูลทุติยภูมิ โดยการรวบรวมจากหนังสือ วารสารบทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยได้เริ่มต้นจากการนำแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบคิดสำหรับการออกแบบ คำถามที่จะทำการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง เมื่อได้ประเด็นคำถามแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างตามที่ระบุไว้ในขอบเขตประชากร โดยใช้การบันทึกเสียง และบันทึกวิดีโอ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทำการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม หลังจากที่ได้พบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียดแล้ว ผู้วิจัยนำมาสร้างเป็น กรอบแนวคิดในการวิจัย จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้ 1) จัดเตรียมเครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 2) ติดต่อขอหนังสือจากหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขออนุญาตและขอความร่วมมือที่จะเข้าสัมภาษณ์ 3) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของผลการสัมภาษณ์และนำไปวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้นำเทปบันทึกเสียงสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างมาถอดเทป และสกัดประเด็นที่ผู้ให้ สัมภาษณ์ได้ตอบไว้ตรงกัน และคัดแยกประเด็นที่ให้ไว้ไม่เหมือนกัน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการ สังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสนทนาในโอกาสต่างๆ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ อธิบายตีความและสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อจัดทำและนำเสนอเป็นงานวิจัยที่สมบูรณ์ในโอกาสต่อไป

ระยะที่ 2 (Development = D1) การพัฒนาระบบการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาที่เหมาะสมและตอบสนองต่อการเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ ได้แก่ การสนทนากลุ่ม เพื่อระดมความคิดเห็น ความเชื่อ และประสบการณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมุ่งเน้นไปที่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ร่วมกันของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อระบบการเรียนตามหลักไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี ประกอบด้วย ด้านการพัฒนาระบบ จำนวน 1 ท่าน ด้านการศึกษา จำนวน 5 ท่าน ด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 1 ท่าน ด้านโรงเรียนพระปริยัติธรรม จำนวน 4 ท่าน รวมจำนวนทั้งสิ้น จำนวน 11 ท่าน ระยะที่ 3 (Research = R2) การทดลองใช้ระบบการเรียนตามหลักไตรสิกขาที่พัฒนาขึ้นในการเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ ในการทดลองครั้งนี้ แบ่งเป็น 3 กิจกรรม ประกอบด้วย 1) ขั้นตอนของศีล คือ กิจกรรมที่ 1 ตื่นก่อนไก่ คือ ปลุกวินัย สร้างศีล สู่วิถีชีวิตใหม่ของสามเณร 2) ขั้นตอนของศีล คือ กิจกรรมที่ 2 ไปอย่างมด คือ ปลุกวินัย สร้างความพร้อมเพรียงในหมู่คณะสู่วินัยของสามเณร 3) ขั้นตอนของสมาธิ คือ กิจกรรมที่ 3 ทรหดเหมือนทหาร “การฝึกสมาธิ ผ่านวินัยแห่งกาย วาจา ใจ คือ รากฐานของความมั่นคงในชีวิตของสามเณร”

ระยะที่ 4 (Development = D2) การประเมินประสิทธิผลของระบบการเรียนตามหลักไตรสิกขาที่พัฒนาขึ้นในการเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โดย ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรม จำนวน 3 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรม จำนวน 3 คน ครู จำนวน 10 คน นักเรียน จำนวน 10 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 26 คน ยืนยันการประเมินกิจกรรม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล การประเมินระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี ใช้หลักการประเมินระบบแบบอิงมาตรฐาน (evaluation standard) Stufflebeam และคณะ ประกอบด้วย การประเมิน 4 หมวด ได้แก่ 1) ด้านความถูกต้องและครอบคลุม (accuracy) เป็นการพิจารณาว่า กิจกรรมที่พัฒนาขึ้น สารสนเทศที่ได้จากการประเมินมีความถูกต้อง เชื่อถือได้ เพียงพอ สำหรับตัดสินคุณค่าของกิจกรรม และสอดคล้องกับระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี 2) ด้านความเหมาะสม (propriety) เป็นการพิจารณาว่า กิจกรรมที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบตัวชี้วัดที่ใช้ประเมินมีความสอดคล้องกับการปฏิบัติงานจริงของระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี มากน้อยเพียงใด 3) ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ (feasibility) เป็นการพิจารณาว่า กิจกรรมที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับสภาพจริง เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ปฏิบัติได้ ยอมรับได้ ประหยัด และคุ้มค่า มากน้อยเพียงใด 4) ด้านความมีประโยชน์ (utility) เป็นการพิจารณาว่ากิจกรรมที่พัฒนาขึ้นให้ข้อมูลที่จำเป็นและตอบสนองความต้องการของระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มากน้อยเพียงใด

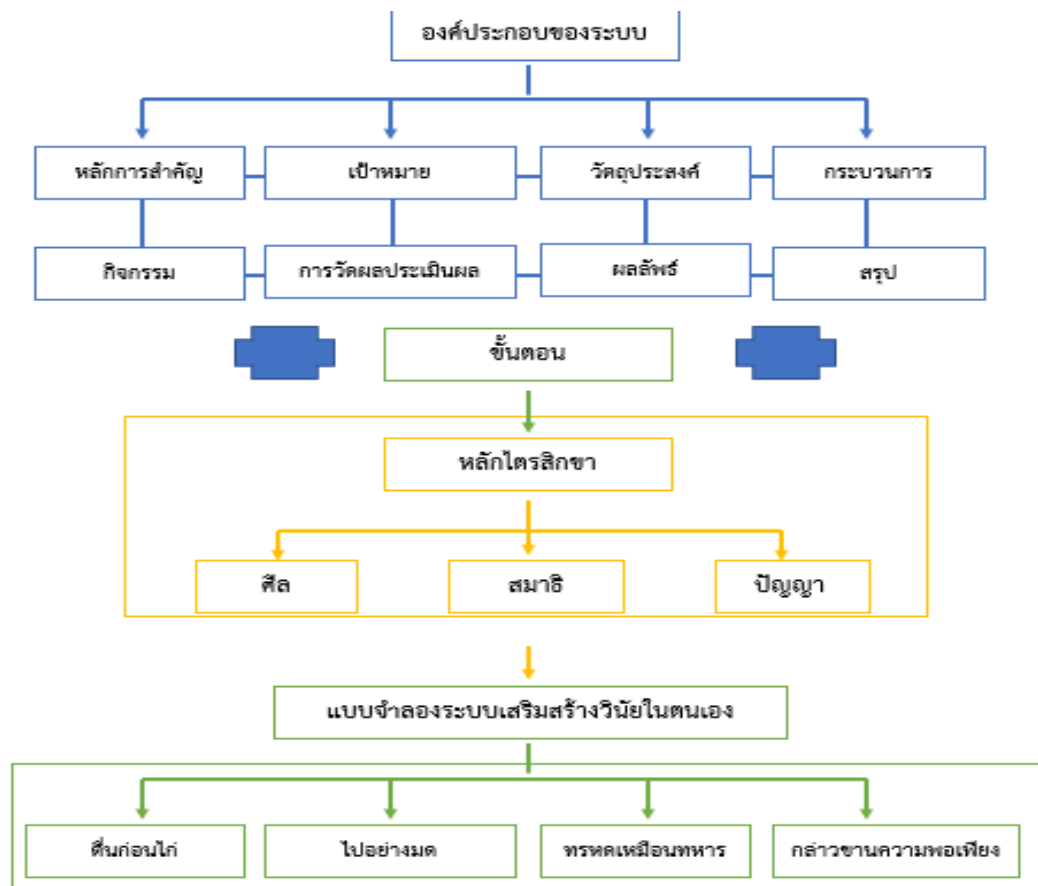
ผลการศึกษา

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาของสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า การเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาช่วยส่งเสริมวินัยในตนเอง การเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมวินัยในตนเองของสามเณร ดังนี้ 1. การวางรากฐานของวินัยในตนเอง คือ การยึดมั่นในศีลช่วยควบคุมพฤติกรรม กาย วาจา ใจ ให้อยู่ในระเบียบและไม่เบียดเบียนตนเองหรือผู้อื่น 2. การพัฒนาความตั้งใจและความมีสติ คือ การฝึกสมาธิทำให้ผู้เรียนมีสติ รู้ตัว ไม่หวั่นไหว และมีจิตใจแน่วแน่ ซึ่งเป็นหัวใจของวินัยในตนเอง 3. การพัฒนาการคิดอย่างมีเหตุผล คือ การเรียนรู้ด้วยปัญญาส่งเสริมการวิเคราะห์และสะท้อนผลการกระทำ นำไปสู่การปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่อง 4. การฝึกปฏิบัติจริงและการตระหนักรู้ คือ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกจริงทั้งในห้องเรียนและชีวิตประจำวัน เพื่อเข้าใจผลดี-ผลเสียของการกระทำ และพัฒนาความอดทน 5. การบูรณาการองค์รวม คือ การเรียนรู้แบบบูรณาการศีล สมาธิ ปัญญา ทำให้เกิดการพัฒนาด้านอย่างสมดุล สร้างวินัยในตนเองอย่างยั่งยืนโดยไม่ขึ้นอยู่กับการกดดันภายนอก

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการพัฒนาระบบการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาที่เหมาะสมและตอบสนองต่อการเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ ประกอบด้วย องค์ประกอบของระบบ มี 7 ขั้นตอน ดังนี้ คือ 1. หลักการสำคัญ 2. เป้าหมาย 3. วัตถุประสงค์ 4. กระบวนการ 5. กิจกรรม 6. การวัดผลประเมินผล 7. ผลลัพธ์ 8. สรุป และขั้นตอน คือ หลักไตรสิกขา ประกอบด้วย 1. ศีล 2. สมาธิ 3. ปัญญา และแบบจำลองระบบเสริมสร้างวินัยใน ประกอบด้วย กิจกรรมต้นก่อนไก่ กิจกรรมไปอย่างมด กิจกรรมทรหดเหมือนทหาร กิจกรรมกล่าวหาความพ้อเพียง สามารถเขียนเป็น

แผนภาพแบบจำลองระบบ ได้ 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) องค์ประกอบของระบบ 2) ขั้นตอน 3) แบบจำลองระบบเสริมสร้างวินัยในตนเอง ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แบบจำลองระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณร
ต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี

ผลการประเมินแบบจำลองของระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างวินัยในตนเอง
ของสามเณรต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินแบบจำลองของระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

ที่	องค์ประกอบของระบบ	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1	หลักการสำคัญ	4.53	0.61	มากที่สุด	4.51	0.54	มากที่สุด
2	เป้าหมาย	4.56	0.82	มากที่สุด	4.72	0.73	มากที่สุด
3	วัตถุประสงค์	4.54	0.74	มากที่สุด	4.64	0.64	มากที่สุด
4	กระบวนการ	4.80	0.81	มากที่สุด	4.83	0.74	มากที่สุด
5	กิจกรรม	4.76	0.62	มากที่สุด	4.67	0.60	มากที่สุด
6	การวัดผลประเมินผล	4.56	0.58	มากที่สุด	4.71	0.64	มากที่สุด
7	ผลลัพธ์	4.90	0.82	มากที่สุด	4.56	0.71	มากที่สุด
8	สรุป	4.51	0.70	มากที่สุด	4.63	0.72	มากที่สุด
รวม		4.90	0.89	มากที่สุด	4.81	0.83	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 ผลการประเมิน (ร่าง) ระบบการเรียนตามหลักไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี โดยภาพรวมพบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.90$ S.D. = 0.89) และมีความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.81$ S.D. = 0.87)

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลการทดลองใช้ระบบการเรียนตามหลักไตรสิกขาที่พัฒนาขึ้นในการเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า จากการประเมินตลอดระยะเวลา 1 เดือน พบว่า กิจกรรมที่ 1 กิจกรรม ตื่นก่อนไก่ สามารถปลูกฝัง ศีล วินัย และสติ ให้แก่สามเณรได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามเณรส่วนใหญ่มีพัฒนาการที่ชัดเจน ทั้งในด้านพฤติกรรม ความรับผิดชอบ และการตั้งใจฝึกฝนตน กิจกรรมมีความสอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ก่อให้เกิดความตื่นรู้ภายใน และจิตสำนึกในการเริ่มต้นวันใหม่อย่างมีคุณธรรมและสันติ กิจกรรมที่ 2 ศีล คือ กิจกรรมที่ 2 ไปอย่างมด คือ ปลูกวินัยสร้างความพร้อมเพรียงในหมู่คณะสู่วินัยของสามเณร มีการพัฒนาการชัดเจน มีวินัยต่อเนื่อง เข้าแถวมีระเบียบ เรียงลำดับตามกลุ่มอายุถูกต้อง มีการเคลื่อนไหวพร้อมเพรียงกัน ปรับตัวได้รวดเร็ว พฤติกรรมโดยรวมดีมาก ตั้งใจเข้าร่วมกิจกรรมทุกเช้า มีความรับผิดชอบ ฟังและตอบสนองคำสั่งเหมาะสม ตื่นตัวเมื่อเป็นหัวหน้า ได้รับคำแนะนำและกำลังใจจากพี่เณร มีส่วนร่วมดี บันทึกบัญชีวินัยสม่ำเสมอ มีความภูมิใจในความก้าวหน้า สะท้อนความรู้สึกเห็นคุณค่าวินัย มีพฤติกรรมวินัยแสดงออกโดยไม่ต้องเตือน เตือนและช่วยเหลือกันเองในกลุ่ม มีพฤติกรรมสงบ มีสมาธิ ตรงต่อเวลาและเคารพกติกาชัดเจน ความสม่ำเสมอดีมาก สลับบทบาทผู้นำแถวเสริมความรับผิดชอบ และควรบูรณาการวินัยในกิจวัตรประจำวัน กิจกรรมที่ 3 ทรหดเหมือนทหาร “การฝึกสมาธิ ผ่านวินัยแห่งกาย วาจา ใจ คือ รากฐานของความมั่นคงในชีวิตของสามเณร โดยภาพรวม พบว่า พฤติกรรมของสามเณรพัฒนาในทางที่ดีขึ้นชัดเจนในด้านความพร้อมเพรียงและสมาธิ กิจกรรมที่ 4 กล่าวหาความพอเพียง ด้วยการขัดแยกขยะรีไซเคิลนำคัดแยกขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ การสังเกตพฤติกรรม คือ ดูการมีส่วนร่วม การทำงานร่วมกัน และการตัดสินใจคัดแยกขยะ พบว่า 1. สามเณรให้ความร่วมมือดี มีความกระตือรือร้นในการจัดเก็บเศษไม้ 2. มีการแบ่งหน้าที่และช่วยเหลือกันอย่างเป็นระบบ 3. บางกลุ่มเริ่มเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแปรรูป เช่น ทำเชื้อเพลิง ทำปุ๋ยชีวภาพจากขี้เถ้า 4. แสดงออกถึงความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมสร้างคุณค่าจากของเหลือใช้

4. วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ผลการประเมินระบบการเรียนตามหลักไตรสิกขาที่พัฒนาขึ้นในการเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี การประเมินระบบการเรียนตามหลักไตรสิกขาที่พัฒนาขึ้นในการเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี ใช้หลักการประเมินระบบแบบอิงมาตรฐาน (evaluation standard) Stufflebeam และคณะ ประกอบด้วยการประเมิน 4 หมวด ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการประเมินข้อมูลระบบการเรียนตามหลักไตรสิกขาที่พัฒนาขึ้นในการเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี โดยภาพรวม

ระบบการเรียนตามหลักไตรสิกขาที่พัฒนาขึ้นในการ เสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติ ธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี	S.D.	ระดับ
ด้านความถูกต้องและครอบคลุม	0.44	มากที่สุด
.61		
ด้านความเหมาะสม	0.32	มากที่สุด
.72		
ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้	0.21	มากที่สุด
.64		
ด้านความมีประโยชน์	0.54	มากที่สุด
.63		
รวม	0.40	มากที่สุด
.61		

จากตารางที่ 2 พบว่า ระบบการเรียนตามหลักไตรสิกขาที่พัฒนาขึ้นในการเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.61 และอยู่ในระดับมากที่สุด ในทุกๆ ด้าน ด้านความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ย 4.72 ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ มีค่าเฉลี่ย 4.64 ด้านความมีประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.63 และด้านความถูกต้องและครอบคลุม มีค่าเฉลี่ย 4.61 ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาของสามเณรต้นแบบโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี ประกอบด้วย สภาพปัญหา คือ ขาดความเข้าใจหลักไตรสิกขา การบูรณาการยังไม่เป็นระบบ ครูขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สื่อและเทคโนโลยีล้ำสมัย ระบบประเมินผลไม่ครอบคลุม ขาดแรงสนับสนุนจากชุมชน ภาพลักษณ์โรงเรียนไม่ชัดเจน กิจกรรมฝึกสมาธิยังไม่หลากหลาย การสะท้อนคิดและวัดผลยังไม่ต่อเนื่อง ขาดกิจกรรมเสริมสร้างแรงบันดาลใจ ความต้องการ คือ บูรณาการไตรสิกขาในทุกกิจกรรม พัฒนาคูให้เข้าใจและถ่ายทอดไตรสิกขา ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม การสอน จัดสิ่งแวดล้อมเอื้อต่อการฝึกสมาธิ ออกแบบกิจกรรมฝึกวินัยในตนเองอย่างยั่งยืน สร้างชุมชนการเรียนรู้และเครือข่ายสนับสนุน ส่งเสริมการสะท้อนคิดและประเมินผลพฤติกรรมจริง จัดกิจกรรมเสริมทักษะคิดวิเคราะห์และวิพากษ์ พัฒนาแบบอย่างสามเณรต้นแบบ สื่อสารและประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์โรงเรียน ทั้งนี้เพราะว่าระบบการเรียนตามหลักไตรสิกขาที่พัฒนาขึ้นนี้สามารถเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี ได้อย่างชัดเจนทั้งในมิติของพฤติกรรมส่วนบุคคลและหมู่คณะ รวมถึงพัฒนาจิตสำนึกสิ่งแวดล้อมและความรับผิดชอบต่อสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูกิตติวิสุทธิวัฒน์ (สมปอง สมบุญโณ) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระ

ปรียัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ มีการส่งเสริมและพัฒนาระบบการเรียนการสอนพระปรียัติธรรมอย่างต่อเนื่อง บุคลากรทางการศึกษามีความรู้ ความสามารถในการสอนเป็นอย่างดี การจัดกิจกรรมบวชสามเณรภาคฤดูร้อนและส่งเสริมให้เรียนนักระหว่างอยู่ระหว่างอยู่ในโครงการ จุดอ่อนและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนยังไม่ทันสมัยขาดสื่อการสอนที่น่าสนใจ อีกทั้งจำนวนผู้บวชเรียนในปัจจุบันเริ่มมีจำนวนลดน้อยลง จากความเจริญด้านการศึกษาสมัยใหม่ทำให้มีผู้บวชเรียนลดน้อยลงไปด้วย (พระครูกิตติวิสุทธิวัฒน์ (สมปอง สมบุญโณ), 2564)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการพัฒนาระบบการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ ประกอบด้วย (1) โครงสร้างระบบการเรียนรู้ คือ หลักการสำคัญ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ กระบวนการ กิจกรรม การวัดผล และผลลัพธ์ (2) หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา (3) แบบจำลองระบบ 3 ขั้นตอน คือ องค์ประกอบของระบบ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ และแบบจำลองกิจกรรมสร้างวินัย (4) กิจกรรมเสริมสร้างวินัย คือ ตื่นก่อนไก่ (ปลุกวินัย สร้างศีล) ไปอย่างมด (ฝึกความพร้อมเพรียง) ทรหดเหมือนทหาร (ฝึกสมาธิ กาย-วาจา-ใจ) และกล่าวขานความพอเพียง (ฝึกปัญญาผ่านกิจกรรมรีไซเคิล) และ (5) ผลการประเมินเหมาะสมระดับมาก เป็นไปได้ระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะว่า การศึกษาในระบบพระปรียัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ถือเป็นการผสมผสานระหว่างการศึกษาทางโลกและศึกษาทางธรรมที่มุ่งเน้นให้สามเณรมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า พร้อมกับมีพื้นฐานความรู้ทางสามัญศึกษา เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมยุคปัจจุบัน โรงเรียนพระปรียัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี เป็นหนึ่งในสถานศึกษาที่มีหน้าที่จัดการเรียนการสอนให้กับสามเณรต้นแบบที่เป็นอนาคตของพระพุทธศาสนาและสังคมไทย ซึ่งต้องการการพัฒนาที่มุ่งเน้นคุณภาพและการมีวินัยในตนเองอย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของพระศรายุทธ วชิรบุญโณ (ทวีชัย) ได้ศึกษาเรื่องกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนพระปรียัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 5 ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนพระปรียัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 5 พบว่า ระดับปฏิบัติการบริหารงานวิชาการในสภาพปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมาก และความต้องการจำเป็นที่มีความสำคัญมากที่สุด และมีความเร่งด่วนที่ต้องได้รับการพัฒนาก่อน ซึ่งพิจารณาตามค่าดัชนี PNImodified พบว่า อันดับ 1 คือ ด้านที่ 4 ด้านการนิเทศการเรียนการสอน รองลงมาคือ ด้านที่ 1 ด้านการจัดการหลักสูตรแผนการเรียนรู้ และอันดับสุดท้ายคือ ด้านที่ 2 ด้านการจัดการเรียนการสอน 2. ผลการพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนพระปรียัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 5 พบว่า กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนพระปรียัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 5 ที่มีองค์ประกอบและจำนวนของ 1 วิสัยทัศน์, 5 พันธกิจ, 5 เป้าประสงค์, ประเด็นยุทธศาสตร์, 69 กลยุทธ์ 3. ผลการประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนพระปรียัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 5 พบว่า ผลการประเมินความเป็นไปได้ของกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนพระปรียัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 5 อยู่ในระดับมากที่สุด และความเหมาะสมของกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนพระปรียัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 5 อยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน (พระศรายุทธ วชิรบุญโณ (ทวีชัย), 2564)

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การทดลองใช้ระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่พัฒนาขึ้นในการเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ ประกอบด้วย ศีล คือ กิจกรรมต้นก่อนไก่ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมีดังนี้ ต้นตรงเวลา ปฏิบัติกิจวัตรเช้า ความสงบเรียบร้อย ความเป็นระเบียบวินัย ความรับผิดชอบในตนเอง การสะท้อนตน ความซื่อสัตย์ การดูแลจากพระอาจารย์ เพื่อนช่วยสะท้อน และสร้างจิตสำนึก เริ่มวันใหม่อย่างมีคุณธรรม กิจกรรมไปอย่างมด ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมีดังนี้ ความพร้อมเพรียง เข้าแถวเป็นระบบ สลับบทบาทผู้นำ เคารพกติกา การฟังคำสั่ง ความรับผิดชอบในกลุ่ม การสะท้อนพฤติกรรม เตือนกันเอง ความร่วมมือในหมู่คณะ และบูรณาการวินัยในกิจวัตร สมาธิ คือ กิจกรรมทอดแหเหมือนทหาร ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมีดังนี้ สมาธิ ความนิ่ง ความตั้งใจ ความต่อเนื่อง การเขียนสะท้อนตน ยอมรับข้อผิดพลาด เสนอแนวทางปรับปรุงตน เพื่อนให้กำลังใจ ครู/พระอาจารย์ติดตาม เสริมแรงบวก และพัฒนาอารมณ์และจิตใจ ปัญญา คือ กิจกรรมกล่าวขานความพอเพียง ประกอบด้วย จุดเรียนรู้ที่ 1 ขยะรีไซเคิล ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมีดังนี้ การคัดแยก การสื่อสารในกลุ่ม การนำกลับมาใช้ และความคิดสร้างสรรค์ จุดเรียนรู้ที่ 2 ขยะย่อยสลายได้ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมีดังนี้ ทำปุ๋ยหมัก เข้าใจการย่อยสลาย การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และชีวิตเรียบง่าย จุดเรียนรู้ที่ 3 ขยะทำเชื้อเพลิง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมีดังนี้ ขยะเป็นพลังงาน ความปลอดภัยในการเผา ลดพลาสติก และผลกระทบสิ่งแวดล้อม และจุดเรียนรู้ที่ 4 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมีดังนี้ ขยะสร้างอาชีพ แปรรูปขยะ เศษไม้มีค่า รายได้เสริม สร้างคุณค่าจากของเหลือใช้ และเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้เพราะว่าความสำเร็จของระบบในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและพัฒนาศักยภาพของสามเณรอย่างยั่งยืน โรงเรียนจึงควรส่งเสริมและพัฒนาระบบดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง พร้อมถ่ายทอดโมเดลนี้ไปยังสถานศึกษาศาสนาอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม วินัย และความรู้ของเยาวชนในวงกว้างต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูศรีวิรุฬหกิจ ฐานวโร (ใจกำเนิด) ได้ศึกษาเรื่องโปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร นักเรียน นักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรมในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า 1) พบว่า สามเณรมีปัญหาในการปรับตัวจากสภาพสังคมใหม่ ภาษาบาลีเป็นภาษาที่เรียนยาก สามเณรเกิดความท้อแท้อยากกลับบ้าน สามเณรบางรูปไม่สามารถอ่านและเขียนได้ทำให้สามเณรไม่อยากไปเรียนหรือบางรูปยอมไม่เข้าเรียนหรือขาดการเรียน สามเณรขาดความรับผิดชอบ ใส่ใจในการเรียนน้อย ไม่กล้าแสดงออก เวลาถามไม่ค่อยพูด ไม่ค่อยใช้ความคิดเวลาเกิดปัญหาถามอะไรไม่ค่อยพูดจึงไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาได้ 2) การสร้างโปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร นักเรียนนักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร หลักคิดในการสร้างโปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร ผู้วิจัยสร้างโปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร ประกอบด้วย หลักการพัฒนาทางจิต (จิตภาวนา) หลักธรรมพละ 5 และหลักไตรสิกขา ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ในกิจกรรมแต่ละครั้ง จากแนวคิด ความเข้มแข็งทางจิตใจ และดำเนินการกิจกรรมกลุ่มแนวพุทธจิตวิทยา มีขั้นตอนกระบวนการกลุ่ม 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นศีล ขั้นสมาธิ และขั้นปัญญา ดำเนินการกิจกรรมทั้งหมด จำนวน 9 ครั้ง และแนวคิดการพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจ จำนวน 9 กิจกรรม ประกอบด้วย “ปลูกใจ ด้วยพลังความสำเร็จ” “การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง” “คิดดีๆ มีทางออก” “การพัฒนาตนเอง” “เส้นด้ายชีวิต” “ความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น” “นาฬิกา

ชีวิต” “การมีเป้าหมายในชีวิต” และ “กิจกรรมกลุ่มสรุปพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจ” (พระครูศรีวิรุฬหกิจ ฐานวโร (ใจกำเนิด), 2563)

4. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า ผลการประเมินข้อมูลเกี่ยวกับระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่พัฒนาขึ้นในการเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert's Scale) ผลจากการวิเคราะห์ดังรายละเอียดในตาราง ระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่พัฒนาขึ้นในการเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะว่า การประเมินแบบมีส่วนร่วมผ่านการสังเกตพฤติกรรม การบันทึกบัญชีวินัย และการสะท้อนตนเองทั้งรายบุคคลและกลุ่ม ใช้คำชี้แนะเชิงบวกและกำลังใจ ถ่ายทอดผลลัพธ์ผ่านสรุปบทเรียนและข้อเสนอแนะ เพื่อพัฒนาต่อเนื่อง เช่น เพิ่มเวลาสะท้อนอารมณ์ เปลี่ยนบทบาทหัวหน้า และบูรณาการกิจกรรมวินัยในชีวิตประจำวัน รวมกิจกรรมคัดแยกขยะเพื่อสร้างจิตสำนึกเชิงปฏิบัติสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอนุพันธ์ อานนท เมธิ (พรมชาลี) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาโดยประยุกต์แนวคิดชุมชน เป็นฐาน ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัย พบว่า ประสิทธิภาพรูปแบบด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (พระมหาอนุพันธ์ อานนท เมธิ (พรมชาลี), 2566)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างวินัยในตนเองของสามเณรต้นแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้การวิจัย ได้ คือ สามเณรต้นแบบ ดอกบัว 4 เหล่า ดังนี้

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย สามเณรต้นแบบ ดอกบัว 4 เหล่า

สามเณรต้นแบบ ดอกบัว 4 เหล่า สามารถอธิบายได้ดังนี้

ศีล คือ การศึกษาศีลและอบรมตนให้ประพฤติถูกต้องดีงาม เพื่อให้ชีวิตอยู่ด้วยความสงบ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น สามารถนำมาสังเคราะห์พัฒนาเป็นกิจกรรมได้ ดังนี้ **กิจกรรมตื่นก่อนไก่** เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้สามเณรได้พัฒนาตนเองผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับสามเณร **กิจกรรมไปอย่างมด** เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้สามเณรได้พัฒนาตนเองผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับสามเณร **สมาธิ** คือ การฝึกจิตให้นิ่ง ตั้งมั่น มีสมาธิ เป็นพื้นฐานสำหรับการทำจิตใจให้สงบและเข้มแข็ง สามารถนำมาสังเคราะห์พัฒนาเป็นกิจกรรมได้ **กิจกรรมทรหดเหมือนทหาร** เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้สามเณรได้พัฒนาตนเองผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับสามเณร **ปัญญา** คือ การพัฒนาความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง สามารถแยกแยะ เห็นความจริงของสิ่งต่างๆ อย่างชัดเจน สามารถนำมาสังเคราะห์พัฒนาเป็นกิจกรรมได้ **กิจกรรมกล้าหาญ** เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้สามเณรได้พัฒนาตนเองผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับสามเณร **ดอกบัว 4 เหล่า** คือ สามเณรที่มาจากหลายที่หลายแห่งหลากหลายครอบครัว แล้วมาอยู่ร่วมกัน กินนอนด้วยกัน ทำกิจวัตรร่วมกัน ตามหลักศีล 10 ที่เป็นแสงนำทาง เพื่อหล่อหลอมร่วมกันให้เป็นหนึ่งเดียว เป็นเหล่ากอของสมณะ เป็นธรรมทายาท สืบต่อ สืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไป ให้ยั่งยืนยาวนานนับ 5,000 ปี สืบไป

สรุป

การเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาช่วยส่งเสริมวินัยในตนเอง ดังนี้ 1. ฝึกควบคุมตนเองอย่างเป็นระบบผ่านศีล สมาธิ และปัญญา คือ ศีลควบคุมกาย วาจา ใจ สมาธิช่วยให้มีสติ จดจ่อ ปัญญาช่วยให้มีเหตุผลและเลือกปฏิบัติอย่างมีวินัย 2. เรียนรู้ผ่านกิจกรรมปฏิบัติจริงและสถานการณ์จำลอง คือ ตระหนักในผลของการกระทำ เกิดความรับผิดชอบและวินัยในตนเอง 3. ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการและร่วมมือ คือ บูรณาการหลักธรรมกับทักษะชีวิต สร้างวินัยจากการเรียนรู้ร่วมกัน 4. สร้างสภาพแวดล้อมและระบบสนับสนุนที่เอื้อต่อวินัย คือ จัดสภาพแวดล้อมที่สงบสะอาด มีระบบดูแลจากครู พระอาจารย์ ชุมชน และผู้ปกครอง 5. ใช้เทคโนโลยีและการสะท้อนคิดเพื่อพัฒนาวินัยอย่างต่อเนื่อง คือ ใช้เทคโนโลยีเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ และส่งเสริมการสะท้อนคิด บันทึกประสบการณ์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำวิจัยไปใช้

1) พัฒนาครูผู้สอนให้มีความเข้าใจลึกซึ้งในหลักไตรสิกขาและสามารถถ่ายทอดได้อย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง ให้ครูมีทักษะในการบูรณาการหลักธรรมกับการสอน และการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมวินัยในตนเอง

2) ออกแบบกิจกรรมตามหลักไตรสิกขาให้หลากหลาย และสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน กิจกรรมควรเน้นการมีส่วนร่วม ฝึกปฏิบัติจริง และเกิดผลลัพธ์ในด้านพฤติกรรม เช่น ตื่นก่อนไก่, ไปอย่างมด, ทรหดเหมือนทหาร และกล้าหาญความพอเพียง

3) สร้างชุมชนการเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน สนับสนุนให้มีเครือข่ายระหว่างโรงเรียน ชุมชน พระอาจารย์ ผู้ปกครอง และหน่วยงานภายนอก เพื่อร่วมมือกันส่งเสริมพฤติกรรมวินัยในชีวิตประจำวัน

4) ใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลให้เกิดประโยชน์ในการจัดกิจกรรมและติดตามผล พัฒนาระบบเก็บข้อมูลและวิเคราะห์พฤติกรรมผู้เรียนผ่านแอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์มดิจิทัล เพื่อช่วยให้ครูติดตามผลได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

5) จัดกิจกรรมสะท้อนคิด เป็นส่วนหนึ่งของกิจวัตรประจำวัน ให้สามเณรได้ทบทวนพฤติกรรมตนเอง ฝึกสติ และพัฒนาการควบคุมอารมณ์ตนเอง ตลอดจนเสริมสร้างแรงบันดาลใจในเชิงบวก

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ศึกษาผลกระทบในระยะยาวของระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ควรมีการวิจัยเชิงติดตามผล เพื่อประเมินผลการพัฒनावินัยในตนเองของสามเณรในช่วงเวลาที่ยาวขึ้น

2) เปรียบเทียบผลลัพธ์ระหว่างโรงเรียนที่ใช้ระบบนี้กับโรงเรียนที่ใช้ระบบทั่วไป เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างในด้านพฤติกรรม วินัย ความสามารถในการควบคุมตนเอง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3) วิจัยความเชื่อมโยงระหว่างวินัยในตนเองกับความเป็นผู้นำในหมู่สามเณร ศึกษาว่าวินัยในตนเองที่พัฒนาแล้วส่งผลต่อภาวะผู้นำ ความสามารถในการเป็นแบบอย่าง และการพัฒนาทางจิตใจของสามเณรอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

คณะทำงานและคณะอนุกรรมการ. (2557). *คู่มือปฏิบัติงานเกี่ยวกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ และคำสั่งที่เกี่ยวกับพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

ทิตนา แคมมณี. (2547). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นวลศิริ เปาโรหิตย์. (2540). “แบบสำรวจ VIESA”. *แนะแนว*, 31(168), 43–48.

ราตรี ช่างปัด. (2566). *เจตคติที่มีต่อวินัยในตนเองด้านวินัยในห้องเรียน ความขยันอดทนทางการเรียนและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 2/9 โรงเรียนเทิงวิทยาคม อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 17 มิถุนายน 2566 จาก <https://www.thoengwit.ac.th/projectkru/projdoc/1ab9a2d615b7586273b489694563615d.pdf>

พระครูกิตติวิสุทธิวัฒน์ (สมปอง สมบุญโณ). (2564). *การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ. (ดัชนีนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูศรีวิรุฬหกิจ ฐานวโร (ใจกำเนิด). (2563). *โปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร นักเรียน นักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตบางพลัด*

กรุงเทพมหานคร. (ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์ิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาทองล้อม สุเมโธ (อินทสร้อย). (2558). การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียน ต้นแบบของโรงเรียนพุทธโกศวิทยา จังหวัดแพร่. (พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาอนุพันธ์ อานนทเมธี (พรหมชาติ). (2566). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา โดยประยุกต์แนวคิดชุมชน เป็นฐาน ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น. (ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์ิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระศรายุทธ วชิรปัญญา (ทวีชัย). (2564). กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 5. (ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์ิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อภิสร มีผล. (2563). แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของสามเณรโรงเรียนวัดโพธิ์ไตรราชวิทยาลัย อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5(1), 42-52.

